

Кількість поданих патентних заявок на 100 тис. осіб у Німеччині становить 90,4, Швеції – 102,5, в Італії – 16,7, в Україні – 10,8 [10]. При цьому в Україні спостерігаються позитивні зрушення в роботі з продажу ліцензій на право використання вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності. У 2002 р. було укладено з вітчизняними підприємствами 330 ліцензійних угод на право використання 373 об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі винаходи становили 30 %, "ноу-хау" – 24,8 %, послуги типу "інжиніринг" – 34,5 %. Слід зазначити, що територія дії укладених угод поширюється на 36 країн світу [2; 4].

Частка високотехнологічного експорту в загальному експорті готових виробів у 2002 р. у Франції дорівнювала 24 %, у Німеччині – 18 %, у Швеції – 22 %, в Україні – 10 % [10; 14].

Отже, можна спостерігати технологічну неоднорідність України та ЄС, недостатнє залучення України до світового науково-технологічного співтовариства, що є наслідком відставання України в розробці сучасної бази накопичення і передачі інформації; має місце незначна частка двостороннього обороту високотехнологічними товарами; недосконалість виконання стратегії інноваційного розвитку України.

Таким чином, існуючі асиметричні відносини між Україною та ЄС у науково-технологічній сфері та наявна структура двосторонньої торгівлі перешкоджають рівноправному входженню держави до європейського науково-технологічного та інноваційного простору та веде до поступової втрати конкурентоспроможності вітчизняної високотехнологічної продукції.

Для запобігання таким негативним наслідкам варто запровадити державну політику підтримки високотехнологічного експорту, що потребує створення механізмів просування вітчизняної продукції на зовнішній ринок, спрощення процедури експортного контролю та розробки національної програми забезпечення конкурентоспроможності українських виробників, що передбачала б пріоритетність високотехнологічних і наукоємних секторів. Крім того, забезпечення підтримки науково-технологічної та інноваційної діяльності передбачає запровадження

системи податково-амортизаційних заходів – додаткові податкові знижки щодо витрат компаній на НДДРК; прискорену амортизацію; субсидування науково-технічних підприємств. Важливими є реалізація загальнодержавних програм надання преференцій українським ІТ-компаніям, формування сприятливого бізнес-середовища для залучення інвестицій у високотехнологічні галузі України та створення національної агенції експортного страхування, страхування експортних кредитів.

1. Гальчинський А., Гевць В., Кінах А., Семіноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. – К., 2002. 2. Зінченко О.П., Ільчук В.П. Науково-технічний потенціал України та сучасні проблеми глобалізації науково-технологічної сфери / Науково-дослідний інститут соціально-економічних проблем. Український інститут науково-технічної і економічної інформації. – К., 2004. – С. 5–41. 3. Інноваційна активність промислових підприємств України у 2003 році / Державний комітет статистики України. Експрес-довідь. – 2004. – 19 січ. – № 19. 4. Карпов В.І., Саверченко О.О. Інноваційний потенціал України та країн ЄС (порівняльний аналіз) / Український інститут науково-технічної і економічної інформації. Науково-дослідний інститут статистики Держкомстату України. – К., 2002. – С. 3–17. 5. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. Реєстр конкурентоспроможних проєктів розвитку експорту (затверджено на засіданні експертної комісії по відбору конкурентоспроможних експортних проєктів з розвитку експортного потенціалу України 21.10.02). 6. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році: Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2003. 7. Сіденко В. Структурні аспекти інтеграції української економіки в економічний простір Європейського Союзу // Співпраця України з ЄС: Аналітичний щоквартальник. – 2003. – № 3. – С. 10–21. 8. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2002 році: Статистичний збірник. – К., 2003. – С. 14–20. 9. Структурно-інноваційна перебудова економіки України: стратегічні перспективи розвитку: Доповідь Міністра економіки та з питань європейської інтеграції на Парламентських слуханнях "Економічна політика України: актуальні питання", 16 червня 2004 р. / Мін-во економіки – 2004. – С. 12. 10. Україна в процесах міжнародної інтеграції / За ред. В.Р.Сіденка. – Харків, 2003. – С. 170–203. 11. Україна на ринку Європейського Союзу // Національна безпека і оборона. – 2003. – № 11. – С. 9–39. 12. Borrás S. The Innovation Policy of the European Union. From Government to Governance., Cheltenham, UK., Northampton MA, USA. – 2003. 13. Europa. Gateway to the European Union. Research and Innovation. Documentation. Statistics, 2000, 2001, 2002, 2003. 14. Lienhardt J. High-tech industries in the EU // Eurostat. Statistics in focus. Industry, trade and services. Theme 4. – 2003. – Nov. – P. 6. 15. Strack G. High-tech trade, employment and value added in high-tech industries and knowledge-intensive services. // Statistics in focus. Science and technology. Theme 9. – 2004. – Febr. – P. 3.

Надійшла до редакції 24.11.04

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

В.В. Мицик, д-р юрид. наук

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА ФРН ЩОДО ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ТА ЇХ ВІДПОВІДНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИМ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМ СТАНДАРТАМ

Розглянуто питання щодо державної політики та національного законодавства ФРН стосовно регулювання статусу національних меншин та захисту прав і свобод осіб, які належать до таких меншин. Проаналізовано висновки Консультативного комітету та резолюцію Комітету Міністрів Ради Європи стосовно імплементації країною положень Рамкової конвенції про захист національних меншин.

The article is dedicated to the the Germany national minority policy and national legislation concerning regulation of the legal status of national minority and protection of the rights of the persons belonging to such minority. Have been examined the Advisory Committee's opinion and Council of Europe Committee of Ministers Resolution on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Germany.

Останніми роками в Європі, як і в усьому світі, значно зросла зацікавленість багатонаціональних держав у вирішенні питань, які стосуються визначення правового статусу меншин як на міжнародно-правовому, так і національному рівні. Як свідчить практика, найбільш вдале регулювання досягається за узгодженого застосування норм обох цих правових систем. Досвід різних європейських країн щодо захисту національних меншин і заходи, які вони здійснюють для виконання прийнятих зобов'язань за Рамковою конвенцією про захист національних меншин (РК), збагачують теорію і практику у сфері захисту національних меншин та прав і свобод осіб, що належать до цих меншин, яка є невід'ємною частиною міжнародного права захисту прав людини.

Треба зазначити, що такі дослідження, за винятком поодиноких випадків, у вітчизняній міжнародно-правовій літературі відсутні [1, с. 55–68; 2, с. 104–112]. Метою статті є аналіз правового статусу національних меншин у Німеччині, для якої ця проблема має найактуальніше значення. Досвід ФРН, яка має значну практику з цього питання, заслуговує на увагу.

У Німеччині правове становище меншин регулюється переважно відповідно до конституційного законодавства – Основного Закону (Конституції Федеративної Республіки Німеччина) та конституцій тих суб'єктів федерації, де традиційно проживають національні меншини. Спеціальне законодавство з питань прав меншин майже відсутнє. У державній доповіді, яка надається до

Ради Європи за результатами п'ятирічної діяльності країни щодо імплементації міжнародно-правових стандартів РК у національне законодавство, політику і практику, це пояснюється тим, що представники цих груп як німецькі громадяни користуються всіма правами і свободами, наданими згідно з Основним Законом усім громадянам без жодних обмежень [3].

Відсутня також офіційна статистика щодо кількісного складу національних меншин відповідно до їхніх етнічних, релігійних або мовних особливостей. Така принципова позиція влади країни ґрунтується, на її думку, на демократичних принципах і фундаментальній підваліні захисту національних меншин – індивідуальній свободі представників національної меншини вирішувати питання про те, чи бажають вони бути ідентифікованими з цією національною меншиною, а отже – чи хочуть вони, щоб їх розглядали як таких, що належать до неї. Необхідно зазначити, що це право винятково важливе для німців, які мають досвід здійснення політики тотального геноциду і яким відомі жахливі наслідки спроби створення в часи Другої світової війни "чистої арійської раси". Певно, страх і небажання громадян Німеччини ототожнювати себе з будь-якою національною меншиною надовго залишаться в їхній генетичній пам'яті.

Право свободи такого індивідуального вибору у ФРН ґрунтується на загальній свободі прав людини, що гарантується в п. 1 ст. 2 Основного Закону: "Кожен має право на самовираження настільки, наскільки це не зачіпає права інших або не порушує конституційного порядку чи моральних норм". Таким чином, ідеться про персональне рішення кожного індивіда, яке не реєструється й офіційно не може ні спростовуватись, ані підлягати перевірці.

У різних землях-суб'єктах федерації принцип свободи оголошувати себе представником національної меншини визначений в їхніх конституціях або ж у відповідних законах. Цей принцип закріплений у п. 1 ст. 5 Конституції землі Шлезвіг-Гольштинія, розділі II.1 Декларації уряду землі Шлезвіг-Гольштинія про статус датської меншини (Кільська декларація від 26 вересня 1949), параграфі 2 ст. 37 Конституції землі Саксонія-Ангальт, розділі 1 Акта про права сорбів у Вільній землі Саксонія, розділі 2 Акта про специфікацію прав сорбів землі Бранденбург.

Слід зауважити, що з огляду на зазначені вище причини доступні лише приблизні оцінні дані про чисельність представників різних національних меншин та інших етнічних груп, які традиційно проживають у Німеччині. Як правило, ці дані подаються самими спільнотами, а обраховуються вони в опосередковані способи: наприклад, виходячи із чисельності членів організацій меншин, кількості голосів, поданих за представника партії меншини, числа учнів, зареєстрованих у школах меншин, чисельності учасників акцій або інших організованих заходів.

Національними меншинами у країні є ті групи німецьких громадян, які традиційно проживають у Федеративній Республіці Німеччина в своїх традиційних (спадкових) місцях розселення, але відрізняються від більшості населення своєю мовою, культурою та історією, тобто власною ідентичністю, і які бажають зберігати цю ідентичність [3, с. 18].

Такими визнаються в Німеччині: датська меншина, сорби, фризів та німецькі синті/роми (цигани). При цьому датчани, сорби та німецькі синті і роми визначаються як національні меншини, тоді як термін "фризька етнічна група" відображає бажання переважної більшості фризів (проте не всіх) позиціонуватися не як національна меншина, а як етнічна група. Чотири вищезначені спільноти, за повідомленням уряду Німеччини, охоплюють усі групи, які належать до меншості населення і традиційно проживають у країні. Єврейська меншина в Німеччині розглядає себе не як національну меншину, а як релігійну спільноту.

Національні меншини датчан, сорбів і фризів проживають у своїх традиційних регіонах розселення в окремих федеральних утвореннях ФРН. Це земля Шле-

звіг-Гольштинія, Вільна земля Саксонія, земля Бранденбург і Нижня Саксонія. Синті і роми таких традиційних місць розселення не мають, вони розпорошені по всій території країни.

Чисельність датської меншини, що проживає на території землі Шлезвіг-Гольштинія, оцінено приблизно в 50 тис. осіб, більшість з-поміж яких є жителями міста Фленсбурга. Чисельність представників датської меншини в різних містах коливається від кількох окремих сімейств до 20 % у Фленсбурзі.

Західні слов'яни – сорби – живуть пліч-о-пліч із німецьким населенням уже понад тисячу років. Вони не мають країни походження за межами території Німеччини. Точна кількість цієї людності невідома. Чисельність осіб, які вважають себе сорбами, становить приблизно 60 тис., і дві третини з них живуть у Саксонії, решта – в Бранденбурзі. Стаття 6 Конституції землі Саксонія проголошує: "Громадяни сорбської національності, які живуть у Саксонії, є рівноправною складовою народу держави. Саксонія надає і захищає право на збереження ідентичності сорбів, на плекання і розвиток їхньої рідної мови, культури, традицій, що реалізується насамперед завдяки діяльності шкіл, дошкільних та культурних закладів".

У деяких місцевих общинах, наприклад в адміністративному районі Каменц, розташованому неподалік від кордону з Польщею, сорби складають до 90 % населення. Більшість жителів становить ця спільнота також у деяких інших селах цієї області, тоді як серед жителів міст сорбів налічується менше 2%. Приблизно 35 тис. сорбів використовують свою мову усно і письмово.

Фризів – це народ, який населяє острови й узбережжя Північного моря з найдавніших часів. У Німеччині вони живуть переважно на території землі Шлезвіг-Гольштинія. Етнічна група, яка визначає себе як північні фризів, нараховує приблизно від 50 до 60 тис. осіб. У районах розселення північні фризів складають приблизно одну третину населення, тоді як на деяких островах їх общини становлять більшість.

Чисельність східних фризів, які населяють адміністративний район Фризьких островів і частково землю Нижня Саксонія, невідома. Мова фризів відрізняється від німецької, датської і фламандської, нагадуючи за своїми лінгвістичними характеристиками староанглійську. Воднораз східні і західні фризів домовились іменувати себе "фризькою етнічною групою", тож саме таким чином вони визначаються, наприклад у Конституції землі Шлезвіг-Гольштинія.

Синті традиційно проживають на німецькій території починаючи з XIV–XV ст. Роми оселились у країні в більш пізні часи. У ході історичного розвитку синті і роми постійно зазнавали дискримінації, усувались від заняття різними ремеслами та професіями, виганялись з міст, земель і країни загалом. У часи расистського фанатизму та нацистської тиранії синті і роми в Німеччині й у регіонах, окупованих німецькими збройними силами, були піддані переслідуванню і геноциду з метою їх знищення. Переслідування, націлені на систематичне й остаточне винищення цих етносів, залишили свій незгладний відбиток на тих, хто лишився в живих, і згадки про це продовжують справляти свій вплив на представників покоління, народженого після 1945 р.

Одні організації цих груп оцінюють свій кількісний склад цифрою майже в 70 тис. осіб, інші обстоюють набагато більшу кількість. Оскільки представники цієї меншини проживають дисперсно на території всієї країни, то вони становлять низький відсоток населення в місцях розселення.

Офіційні дані свідчать, що населення Німеччини сягає приблизно 82 млн осіб, з яких приблизно 7 млн 49 тис. є негромадянами. Простий арифметичний підрахунок дає унікальну цифру в 6 млн 809 тис. осіб (загальна кількість представників визнаних національних меншин становить близько 240 тис. осіб), які, будучи громадянами інших кра-

їн (або маючи інший громадянський статус), не мають захисту як національні меншини і не можуть користуватися правами національних меншин на території Німеччини. Це передусім великі за чисельністю турецька община, спільноти представників азіатського й африканського регіонів, представники яких проживають у країні на законних підставах, однак дехто з них навіть у третьому поколінні не може отримати німецького громадянства.

Необхідно зазначити, що з повідомлення німецького уряду випливає, що іноземці, які законно і традиційно проживають у країні, користуються майже тими ж правами, що й громадяни Німеччини. Вони можуть користуватися таким само пенсійним і страховим забезпеченням, допомогою по безробіттю, допомогою на дітей, квартирною платою. Зазначається також, що іноземці в основному вільні виявляти свободу думки, користуватися свободою мирних зборів та асоціацій. Гарантується й свобода сповідувати свою релігію, дозволяється бути членами політичних партій і профспілок. Відповідно до доповнення до закону про громадянство (Gesetz zur Reform des Staatsangehörigkeitsrechts) від 15 липня 1999 р. з 1 січня 2000 р. усі діти іноземних громадян зпоміж тих, хто народився на території Німеччини, будуть отримувати німецьке громадянство відповідно до принципу "jus soli" (право місця народження) в тому разі, якщо хоча б один із батьків проживає на території країни законно і постійно протягом восьми років та має дозвіл на необмежений термін проживання. По досягненні 23 років вони отримають право вибирати між німецьким і іноземним громадянством своїх батьків.

Основоположний для захисту національних меншин принцип рівності перед законом і положення щодо заборони дискримінації містяться в Основному Законі ФРН, конституційних федеративних утворень, у різних галузевих законах. У п. 1 ст. 3 федеральної Конституції декларується: "Всі люди рівні перед законом". Параграф 3 ст. 3 передбачає, що ніхто не буде покараний або заохочений на підставі статі, раси, мови, національного або соціального походження, віри, релігії чи політичних переконань.

Положення про заборону дискримінації було включено в низку конституцій земель. Наприклад, параграф 2 ст. 10 Конституції Берліна проголошує: "...ніхто не буде покараний або заохочений на основі статі, раси, мови, національного або соціального походження, віри, релігії чи політичних переконань". Параграф 1 ст. 4 Конституції землі Північний Рейн-Вестфалія також містить заборону дискримінації на підставі належності до національної меншини. Конституція землі Бремен обумовлює заборону дискримінації в ст. 2.

Конституційне положення про заборону дискримінації викладається також у різних законах суб'єктів федерації та актах їх урядів. Зокрема, закон про федеральних державних службовців (Bundesbeamtengesetz) в розділі 8 передбачає, що добір осіб на посади державних службовців повинен ґрунтуватися на здібностях, кваліфікації і професійних досягненнях претендентів незалежно від їхньої статі, місця народження, раси, мови, національного або соціального походження, віри, релігії чи політичних переконань або персональної участі в асоціаціях. Подібні правила містяться в розділі 7 акта, що визначає права й обов'язки посадових осіб (Beamtenrechtsrahmengesetz), та, відповідно, в кодексах державної служби Баден-Вюртенберга, Берліна і деяких інших земель.

У відповідь на звернення до влади Центральної ради синті і ромів з приводу частих випадків негативного висвітлення в засобах масової інформації ситуацій, пов'язаних з їхніми представниками, і неадекватного ставлення до них з боку поліції німецька Рада у справах видавництва ухвалила таку норму: "Заборонено ставитися до будь-кого упереджено через його/її стать або його/її належність до расової, етнічної, релігійної, соціальної чи національної спільноти" (Кодекс преси, № 12). Для подальшої специфікації німецька Рада у справах видавництва 21

вересня 1994 р. підтвердила поправку до попередньої Директиви про захист від дискримінації. У новій Директиві № 12.1 стосовно роботи журналістів відповідні рекомендації викладені таким чином: "У повідомленнях про злочинні дії той факт, що підозрюваний або кривдник належить до релігійної, етнічної чи іншої меншини, має згадуватися тільки в тому разі, якщо існує обумовлена потреба в такій інформації, без якої інцидент, про який повідомляють, не буде зрозумілий належним чином. Особливу увагу потрібно приділяти тому факту, що подібна згадка може підірвати упередження проти груп, без яких вимагають захисту".

Важливе значення для представників національних меншин мають захисні заходи у сфері збереження своєї самобутності, мови і релігії. Параграф 1 ст. 2 Основного Закону забезпечує, зокрема, використання рідної мови меншини, існування автономної культури та збереження відповідної національної ідентичності кожному індивідуумові; а в п. 1–2 ст. 4 гарантується свобода віри, совісті і сповідання релігійних або філософських переконань, так само як і свобода релігійної діяльності, яка не порушує злагоди.

У Німеччині немає державної релігії. Свобода віри, совісті, релігійних або ідеологічних переконань, що гарантується п. 1 ст. 4 Основного Закону, включає серед іншого: право вільного вибору щодо приєднання (або неприєднання) до релігійної або ідеологічної спільноти, право батьків забезпечувати таке релігійне і моральне виховання своїх дітей, яке вони вважають за доцільне, й узагалі право діяти згідно зі своїми переконаннями.

Переважає більшість осіб з національних меншин та етнічних груп Німеччини є членами релігійних спільнот і належать до протестантської або католицької церкви.

Землі по-різному захищають релігійні права меншин. Наприклад, у Саксонії актом від 24 січня 1997 р., що ратифікує угоду між папським престолом і Вільною землею Саксонія, чітко сформульовано, що католицька церква повинна зберігати і захищати культурну спадщину католиків-сорбів (ст. 10).

Право осіб, що належать до національних меншин, використовувати свою мову в щоденному житті захищено ст. 2 Основного Закону, який гарантує право на вільний розвиток індивідуальності. Відповідно, у Федеративній Республіці Німеччина не існує жодних обмежень щодо використання мови меншин у приватному житті або публічно.

Однак що стосується ділових відносин громадян з адміністративною владою, то відповідно до розділу 23 федерального акта про адміністративну процедуру офіційною мовою країни є німецька. Землі в своїх документах теж визначають німецьку мову як офіційну. Ця мова є також офіційною в суді.

Німеччина ратифікувала Європейську хартію регіональних мов і мов меншин, яка набула чинності у ФРН та її землях з 1 січня 1999 р. Відповідно до зобов'язань стосовно мов окремих меншин було ухвалено безліч окремих інструкцій, згідно з якими мова конкретної меншини може використовуватися в певних випадках у відносинах з місцевими або регіональними адміністративними органами.

Збереження культурної спадщини і традицій меншин – одне з найважливіших завдань держави. Відповідно до федеральної структури Федеративної Республіки Німеччина первинна відповідальність за життя заходів для захисту і збереження культури національних меншин перебуває в компетенції земель. У п'яти відповідних конституціях містяться прямі вказівки на це: ст. 25 Конституції землі Бранденбург; ст. 18 Конституції землі Мекленбург-Західна Померанія; п. 5–6 ст. 5 Конституції Вільної землі Саксонія; п. 1 ст. Конституції землі Саксонія-Ангальт; ст. 5 Конституції землі Шлезвіг-Гольштейн.

Свободу зборів та свободу асоціацій у Німеччині гарантовано всім німецьким громадянам ст. 8 і 9 Основного Закону. Це положення охоплює й представників національних меншин та етнічні групи. Крім того, Акт про зібрання і процесії гарантує кожному, включаючи

іноземців, право організувати громадські зібрання та акції (збори, демонстрації) та брати в них участь. Додаткову юридичну основу для забезпечення таких свобод датській меншині надають положення Боннської декларації від 29 березня 1955 р.

У сфері освіти місцеві власті компетентні встановлювати правила навчання школярів – представників національних меншин їхній рідній мові або передбачати навчання їхніми мовами, складаючи відповідні шкільні програми. Наприклад, згідно з розділом 2 Акта шкіл Нижньої Саксонії належить "розвивати і розширювати їхню [учнів] здатність до сприйняття, їхню чуливість та їхні можливості виразити себе за допомогою використання основних регіональних варіантів німецької і фризької мов..."; у розділі 4 Акта шкіл Бранденбурга передбачаються заходи для вивчення школярами рідної культури, так само як і інших культур, з конкретним посиленням на культуру сорбів (вендів); у розділі 2 Акта шкіл Саксонії обумовлюється, що всі школи повинні давати елементарні знання з історії і культури сорбів.

Право вільно створювати політичні партії гарантується в ст. 21 Основного Закону. Держава не може ні накладати обмежень на кількість політичних партій, що створюються, ні застосовувати щодо заснування політичних партій дозвільну систему. Представники національних меншин та етнічних груп, як і населення, що належить до більшості, мають необмежене право створювати політичні партії. Як німецькі громадяни вони на законних засадах мають право брати участь у голосуванні на виборах та право обиратися в Бундестаг, ландтаги (парламенти суб'єктів федерації) і місцеві ради. Що стосується виборів у Бундестаг і ландтаги земель Бранденбург та Шлезвіг-Гольштейн, то в цьому разі політичні партії національних меншин звільнюються від додання 5 % прохідного бар'єра, передбаченого Актом про вибори.

Асоціація виборців Південного Шлезвігу (Sydslesvigske Vælgerforening) з штабом у Фленсбурзі є політичною партією датської меншини у ФРН. У політичній сфері з нею співпрацюють "nationale Friiske", тобто "національні фризи". Інших політичних партій, які представляють виключно інтереси меншин, у Німеччині нині не існує.

На федеральному рівні найбільш урегульованими є права датської національної меншини. Боннсько-Копенгагенська заява від 31 березня 1955 р. зокрема проголошує, що, бажаючи сприяти мирному співжиттю населення обабіч німецько-датського кордону і, таким чином, розвиткові дружніх відносин між ФРН і Королівством Данія, беручи до уваги міжнародно-правові зобов'язання щодо недопущення дискримінації національних меншин, які ФРН узяла на себе як учасниця Європейської конвенції з прав людини (ст. 14), посилаючись також на закладені в Основному Законі Федеративної Республіки Німеччина відповідні принципи, на які спирається й уряд землі Шлезвіг-Гольштейн у своїй заяві від 26 вересня 1949 р., уряд Федеративної Республіки Німеччина заявляє про таке: Представники меншини, як і всі громадяни, користуються всіма правами, гарантованими Основним Законом ФРН від 23 травня 1949 р. Особливо в рамках Основного Закону вони мають такі права: право на особисту недоторканність; право на рівність перед законом; свободу совісті і віри; свободу думки і преси; свободу зборів і об'єднань; право на вільний вибір професії і місця роботи; право на непосагання на життя; право на вільне заснування політичних партій; право на рівний доступ до державної служби відповідно до своїх здібностей і фахової підготовки, унаслідок чого не повинно проводитися жодного розрізнення між посадовими особами, службовцями та працівниками державної служби датської національності і іншими громадянами, що обіймають такі посади; право на загальні, прями, вільні, рівні і таємні вибори, яке є чинним і при проведенні земельних та комунальних виборів; право звертатися до суду в пошуках захисту від порушення своїх прав з боку органів державної влади; право на однакове став-

лення, згідно з яким ніхто не повинен зазнавати утисків чи користуватися пільгами у зв'язку з походженням, мовою чи політичними поглядами [4].

Заява уряду федеральної землі Шлезвіг-Гольштейн від 26 вересня 1949 р. про статус датської меншини, де говориться: "Земельний уряд Шлезвіг-Гольштейн, прагнучи забезпечити мирне співіснування датської меншини і німецького населення, гарантувати задоволення в Шлезвіг-Гольштейні справедливих інтересів датської меншини, виходячи з прагнення забезпечити доброзичливе ставлення до датського народу, за згодою ландтагу землі Шлезвіг-Гольштейн і сподіваючись, що датський уряд чинитиме так само стосовно німецької меншини, яка проживає в Данії", містить у розділі II, зокрема, такі положення:

1. Визнання своєї належності до датського народу і датської культури є справою добровільною й офіційно не може ні заперечуватися, ні підлягати перевірці.

2. Датській меншині, її організаціям та членам цих організацій не дозволяється чинити перешкод у користуванні бажаною мовою в усній, письмовій чи друкованій формі. Використання датської мови в судах і органах управління регулюється загальними законами.

3. Датська меншина відповідно до закону може засновувати дитячі садки, загальноосвітні школи і вищі народні навчальні заклади. У школах з датською мовою навчання повноцінно повинна вивчатися німецька мова. Батьки й опікуни вільно визначають, чи ходити їхнім дітям до шкіл з датською мовою навчання.

4. Земельний уряд вважає само собою зрозумілим, що відповідні представницькі органи общин, округів та представницькі органи земельного рівня згідно з парламентською традицією залучають до співпраці всі політичні групи незалежно від кількісного співвідношення сил, які стоять за ними.

5. Земельний уряд вважає бажаним, щоб доступ до радjomовлення був для датської меншини такою ж мірою відкритим, як і для інших політичних чи культурних об'єднань.

6. Земельний уряд вважає бажаним, щоб датські священники і церковні громади після відповідного погодження з компетентними церковними і громадськими органами могли вільно користуватися вибраною ними мовою в церквах, на кладовищах та в інших місцях і установах.

7. У разі надання підтримки та іншої допомоги, яка подається з державних джерел понад установлену норму, належність до датської меншини як такої не має жодного значення і не враховується.

8. Офіційні повідомлення мають публікуватися й у газетах датської меншини.

9. Визнається особлива потреба датської меншини в підтримці і плеканні релігійних, культурних і професійних зв'язків з Данією.

10. Громадяни Данії, запрошені земельним урядом на посади радників із релігійних, культурних та інших професійних питань, не повинні зазнавати жодних утисків порівняно з відповідними місцевими спеціалістами при одержанні житла за місцем служби. Однак вони не мають права займатися політичною діяльністю.

11. У разі, якщо на якісь із зазначених вище пунктів компетенція земельного уряду не поширюється, останній буде робити все для того, щоб домогтися їх схвалення й реалізації у відповідних компетентних органах.

У розділі IV згаданої заяви зазначається, що вищенаведені принципи повністю стосуються й фризського населення.

На федеральному рівні за стан законодавства в галузі національних меншин і за здійснення на національному рівні їх захисту відповідає федеральне Міністерство внутрішніх справ. Різними аспектами забезпечення прав меншин опікується також федеральне Міністерство юстиції. На території земель загальну відповідальність за питання, пов'язані із захистом прав національних меншин, несуть державна канцелярія або одне з міністерств (завичай Міністерство культури і/або освіти або Міністерство науки).

У резолюції ResCMN (2003) 3 щодо виконання РК про захист Німеччиною національних меншин від 15 січня

2003 р. Комітет міністрів Ради Європи відмітив значні зусилля федеральної влади і властей земель, спрямовані на забезпечення прав національних меншин у сфері освіти, ЗМІ та культури, однак зазначив, що існують можливості для покращення становища у сфері ЗМІ, особливо стосовно розширення випуску програм радіомовлення і телебачення мовами датської та фризської меншин. Також здаються радше обмеженими можливості використання мов меншини у відносинах з адміністративною владою, залишаються недоліки в практиці надання таких прав, особливо в регіонах, де традиційно проживають сорби.

Незважаючи на законодавчі вимоги використовувати топографічні знаки мовою сорбів у місцях, де вони традиційно проживають, заміна одномовних написів на двомовні здійснюється дуже повільно.

У галузі освіти зберігається загроза закриття шкіл з повним навчанням сорбською мовою, що необхідно постійно тримати у фокусі уваги для того, щоб забезпечити традиційно усталеній шкільній освіті сорбською мовою довгострокове майбутнє. Також вимагає розгляду поточна ситуація з використанням в освітній системі фризської мови заради зміцнення її позицій.

У резолюції також висловлюється глибоке занепокоєння в зв'язку з примусовим розпуском муніципалітету, де постійно компактно проживали сорби, через продовження розробки вугільного кар'єра. Такі дії ускладнять збереження ідентичності меншини сорбів унаслідок зміни складу населення в цій місцевості.

Незважаючи на значні зусилля, виконання положень РК не зовсім успішно здійснюється щодо ромів/синті. Як відзначається в резолюції, важливо, щоб застосування різних методів збирання в різних землях даних про злочини етнічного характеру здійснювалось у цілковитій відповідності з принципами, викладеними в ст. 3 РК. Залишаються проблеми, пов'язані з брутальним або ворожим ставленням до осіб, які належать до меншини ромів/синті. Необхідно докласти істотних зусиль, щоб гарантувати ефективну участь цієї меншини в житті країни, особливо в культурному, соціальному та економічному. Є також підстави для занепокоєння в зв'язку з більш високою порівняно з представниками інших груп чисельністю дітей ромів/синті в спеціальних школах для тих, хто відстає в розвитку, що заслуговує більш пильної уваги й ужиття ефективних коригувальних заходів [5, с. 18–20].

Проаналізувавши німецьке законодавство і практику, висновки Комітету міністрів та висновок Консультативного комітету [6, с. 189–212] стосовно захисту національних меншин у ФРН, можна стверджувати, що попри всі зусилля влади деякі важливі проблеми залишаються нерозв'язаними.

Консультативний комітет РК, досліджуючи ситуацію у ФРН, звернув увагу на те, що в своїй декларації до ратифікаційної грамоти РК країна подала вичерпний перелік груп населення, які вважаються національними меншинами на її території (датчани, які є громадянами Німеччини, представники сорбського народу, які мають німецьке громадянство, представники етнічних груп, що традиційно живуть на території Німеччини: фризи, синті та роми – громадяни ФРН). У своїх висновках РК запропонував Німеччині "розглянути питання про залучення осіб, які нале-

жать до інших груп, включаючи громадян і негромадян, у сферу дії Рамкової конвенції на постатейній основі", вважаючи, що "Німеччина може розв'язати це питання в ході консультацій із тими, кого це стосується" [6, с. 208].

Відсутність достовірних офіційних даних про кількісний склад національних меншин унеможливає гарантування владними органами їх цілковитої і дійсної рівності в соціально-економічній сфері та надання фінансових ресурсів, потрібних для вжиття об'єктивно необхідних заходів із позитивної дискримінації, у першу чергу для підтримки і заохочення розвитку мов національних меншин та їхньої культури.

Потребують удосконалення правила висвітлення в засобах масової інформації питань, пов'язаних із так званою етнічною злочинністю, що передусім стосується ромів/синті. До того ж влада Німеччини відверто визнає існування проблеми ксенофобії, збільшення кількості злочинів, скоєних екстремістами та антисемітами.

Активізації потребує політика інтеграції мільйонів негромадян, які проживають у Німеччині, оскільки дискримінаційні дії найчастіше спрямовуються саме проти цих груп населення.

Незважаючи на проголошені принципи щодо забезпечення прав датської меншини, в країні відсутні телевізійні програми для цієї меншини, лише у Шлезвіг-Гольштейні працює єдина приватна радіостанція, яка передає новини датською мовою. Немає і телевізійних програм фризською мовою, а радіомовлення цією мовою обмежується однією трихвилинною програмою на тиждень [6, с. 210].

Сорби на своїй традиційній території розселення – у землі Бранденбург – не можуть користуватися правом на спілкування з місцевою владою рідною мовою. Подібна ситуація спостерігається в цій місцевості з двомовними традиційними місцевими назвами та топографічними покажчиками.

У місцях розселення фризів відсутні фризські школи. У державних школах фризську мову вивчають з ініціативи добровольців в обсязі кількох годин на тиждень. Ці та деякі інші проблеми в країні, як свідчать результати моніторингу вказаних міжнародних органів Ради Європи, чекають на своє законодавче та адміністративне розв'язання.

1. Миццик В.В. Правове регулювання статусу національних меншин у Швеції // Актуальні пробл. міжнар. відносин: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. 27. – Ч. 3. 2. Миццик В.В. Права та правовий статус осіб, які належать до національних меншин у Великій Британії // Актуальні пробл. міжнар. відносин: Зб. наук. праць. – К., 2002. – Вип. 36. – Ч. 2. 3. Report Submitted by the Germany Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities // Council of Europe Doc. ACFC/SR(2000) 1. – 2000. 4. Legal regulation in the Federal Republic of Germany that serve to protect groups falling under the Framework Convention. Appendix A to the Report Submitted by the Germany Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities // Council of Europe Doc. ACFC/SR(2000) 1. – 2000. 5. Resolution ResCMN(2003) 3 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Germany (Adopted by the Committee of Ministers on 15 January 2003) / Collection of Resolution of the Committee of Ministers concerning individual countries under the Framework Convention for the Protection of National Minorities // Council of Europe Doc. ACFC/1/Ser(02) 2, rev. 4. – 2003. – 24 October. 6. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. Opinion on Germany adopted on 1 March 2002 // Collection of Opinions of the Advisory Committee on Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC) // ACFC/1/Secr(02) 1, rev. 4. – 2003. – 23 October. – Vol. 1.

Надійшла до редколегії 23.11.04

Д.В. Скринька, канд. юрид. наук

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ

Розглянуто основні засади та напрями розвитку сучасних теорій мікроекономічного аналізу права. Приділено значну увагу факторам, які спричинили актуальність цього наукового напрямку в сучасних суспільних науках.

In his article the author deals with the basic principles and directions of development of the modern theories of the microeconomic analysis of law. Substantial attention is paid to the factors making this approach in social sciences topical.

Історія свідчить, що взаємодія права, економіки та держави набуває особливого значення в періоди інтенсивних соціально-економічних і суспільно-політичних

перетворень. Досвід так званих нових індустріальних країн показує, що перехід до ринкової економіки та її стрімкий розвиток відбуваються за активної ролі права

© Д.В.Скринька, 2005